

УДК 339.9
DOI: 10.32342/2616-3853-2019-2-12-7

В.В. МАКЕДОН,
доктор економічних наук, професор
Дніпровського національного університету імені
Олеся Гончара

В.П. ВАЛІКОВ,
кандидат економічних наук, доцент
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

Г.Є. РЯБИК,
кандидат економічних наук, доцент
ДВНЗ «Український державний
хіміко-технологічний університет» (м. Дніпро)

РОЗВИТОК СВІТОВОГО РИНКУ ДІЛОВИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ВПЛИВОМ ЕКОНОМІКИ 4.0

У статті визначено особливості і провідні тренди розвитку світового ринку ділових інтелектуальних послуг в умовах розгортання економіки 4.0. Велике значення мають глибокі науково-технічні, структурні та інші зміни в самій сфері послуг, такі, що підвищують її внесок у розвиток світової економіки, створюють необхідні передумови для розвитку науково-технічного прогресу. Згідно з експертними оцінками майже 70% вартості всього результату світового виробництва припадає на всі види послуг, при цьому сектором, що зростає найбільш динамічно, є міжнародна торгівля послугами.

Досліджено особливості формування ринків інтелектуальних послуг як ключового чинника світового економічного зростання та активності компаній щодо генерування, виробництва і просування інтелектуальних послуг. Переважання у сфері послуг інновацій, що не пов'язані з технологіями, пояснюється тим, що для сектора послуг вони носять швидше інструментальний характер. Питома вага сектора послуг у загальних витратах бізнесу на інноваційну діяльність майже по всіх країнах ЄС складає 30%, але витрати сервісних фірм на інновації зазвичай менші, ніж промислових, навіть з поправкою на розмір компаній (сервісні підприємства в середньому менші, ніж промислові).

Також розглянуто видову структуру світового експорту комерційних послуг, визначено її країнові особливості та джерела формування. Галузевий склад ділових послуг стає більш насиченим за рахунок об'єднання близьких за змістом послуг, що диктується логікою бізнесу. Регіональна структура світового експорту інших комерційних послуг свідчить про найбільшу частку країн ЄС за всіма видами послуг, що надаються, окрім будівництва, роялті та ліцензійних платежів, де лідирують Азійський регіон і Північна Америка відповідно.

Зосередження уваги на перелічених видах послуг відповідає принципу, який має на увазі посилення орієнтації інноваційної політики країн ЄС на вдосконалення ланцюжка формування доданої вартості та умов для здійснення розробок в університетах, науково-дослідних установах, приватних компаніях, державних структурах і в середовищі споживачів. Розглянуто такі основні моделі додержання інноваційної безпеки у сфері послуг в країнах ЄС:

1) класична схема організації досліджень і розробок (R&D), яку можна зустріти переважно у великих високотехнологічних компаніях;

2) тиражування професійних рішень найчастіше простежується при виробництві інтелектуальних послуг. Фахівці таких компаній завдяки своїй високій кваліфікації часто розробляють унікальні клієнторієнтовані рішення. Такі інноваційні практики можуть поширюватися за допомогою мереж, асоціацій та інших професійних співтовариств. Багато

консалтингових компаній і представники інших секторів (наприклад, такі, що надають рекламні і дизайнерські послуги) наслідують саме таку модель. Найважливішими завданнями для них стають пошук і адаптація інновацій, створених професіоналами в практичній діяльності, і управління знаннями, спрямоване на виконання саме цього завдання.

Ключові слова: економіка 4.0, ділові інтелектуальні послуги, світова сфера послуг, експорт послуг, інноваційна політика, розвиток інновацій.

В статье определены особенности и ведущие тренды развития мирового рынка деловых интеллектуальных услуг в условиях разворачивания экономики 4.0. Исследованы особенности формирования рынков интеллектуальных услуг как ключевого фактора мирового экономического роста и активности компаний по генерированию, производству и продвижению интеллектуальных услуг. Рассмотрена видовая структура мирового экспорта коммерческих услуг, определены ее страновые особенности и источники формирования.

Ключевые слова: экономика 4.0, деловые интеллектуальные услуги, мировая сфера услуг, экспорт услуг, инновационная политика, развитие инноваций.

Постановка проблеми. Роль сфери послуг у світовій господарській системі в цілому і секторів інтелектуальних послуг зокрема мають стрімку динаміку зростання. Так, у цьому секторі країни ЄС виробляють значну частку доданої вартості, в середньому 20% на рік. Найбільш поширений тип інтелектуальних послуг – так звані ділові послуги, а саме: консалтингові, фінансові, юридичні, дослідні, інформаційні. Проте значущість сектора інтелектуальних послуг обумовлюється не лише і не стільки кількісними, скільки якісними зрушеннями, які він привносить до інших секторів світової економіки.

Таким чином, актуальність теми наукового дослідження, з одного боку, обумовлена формуванням у світовій економіці наростаючої тенденції підвищення ролі інтелектуальних послуг як ключового чинника економічного зростання, високою активністю компаній щодо генерування, виробництва і просування інтелектуальних послуг, а з іншого, – зростанням рівня інтелектуальних загроз через масовість та легкість переміщення інтелектуального капіталу через кордони країн.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у розвиток теорії інтелектуальних послуг та аспектів міжнародного інноваційного розвитку зроблено в працях таких дослідників, як: Д. Бірго, П. Бондітті, С. Варго, Дж. Віртц, Ф. Грос, П. Ден Хертог, М. де Йонг, К. Лавлок, Р. Лаш, О. Марченко, О. Петровська, К. Уолш, Н. Шихан, О. Ярмач.

У працях цих авторів до концептуального осмислення схильні окремі питання специфіки сектора інтелектуальних послуг, формування масштабного світового ринку інтелектуальних послуг, функціонування компаній на цьому ринку, зв'язок діяльності ринку інтелектуальних послуг з економічним зростанням у світовій економіці.

Метою дослідження є аналіз провідних трендів у створенні і просуванні ділових інтелектуальних послуг на світовому ринку на основі дослідження ринку ділових інтелектуальних послуг під впливом економіки 4.0.

Виклад основного матеріалу. Загальносвітовою тенденцією еволюції розвиненої ринкової економіки є збільшення частки сфери послуг у загальному світовому виробництві та ВВП країн. В останній третині ХХ ст. виразно виявляється одна з головних тенденцій економічного розвитку – випереджальне зростання сфери послуг порівняно з галузями матеріального виробництва і розширення її господарських позицій. Проте роль сфери послуг у сучасній економіці пов'язана не лише з її переважанням у структурі світового господарства [1, с. 55]. Сьогодні в секторі послуг формуються ключові чинники економічного зростання (науково-технічні знання, нематеріальні форми накопичення, інформаційні технології тощо).

Процес споживання в секторі ділових інтелектуальних послуг відрізняється від процесу споживання стандартної послуги. Це, у свою чергу, значно відображається на

попиті. Згідно з традиційною теорією попиту споживач у змозі використати будь-яку кількість придбаного товару [2, с. 14–15].

У свою чергу, для сектора ділових інтелектуальних послуг здатність споживача до адаптації цих послуг стає стримуючим чинником. Згідно зі стандартною економічною моделлю попит на товар формується під впливом потреби, яка виникає у споживача. У секторі ділових інтелектуальних послуг інша ситуація: той факт, що споживач має потребу, ще не робить його повноцінним представником попиту, що втілює і бажання і можливість [3, 4]. Здатність до сприйняття сильно обмежує можливість повноцінного споживання. Попит на ринку ділових інтелектуальних послуг формується під впливом трьох чинників: «потреба», «платоспроможність» і «здатність до сприйняття».

Ще однією особливістю попиту на ділові інтелектуальні послуги є те, що попит сегментується залежно від досвіду споживача. Отримання досвіду користування інтелектуальними послугами залежить не від того, наскільки часто споживач користується однією і тією ж послугою, а від різноманітності споживаних послуг [5].

Велике значення мають глибокі науково-технічні, структурні та інші зміни в самій сфері послуг, ті, що підвищують її внесок у розвиток світової економіки, створюють необхідні передумови для розвитку науково-технічного прогресу. На рис. 1. наведено частку сфери послуг у ВВП, зайнятості й обсязі експорту по регіонах (світ, розвинені країни та країни, що розвиваються).

Згідно з експертними оцінками майже 70% вартості всього результату світового виробництва припадає на всі види послуг, при цьому сектором, що найбільш динамічно зростає, є міжнародна торгівля послугами. Ступінь розвитку сфери послуг стає провідною критеріальною ознакою розвиненості світового суспільства. Для великих країн зовнішньоторговельний обіг у сфері послуг складає сотні мільярдів доларів [7, 8].

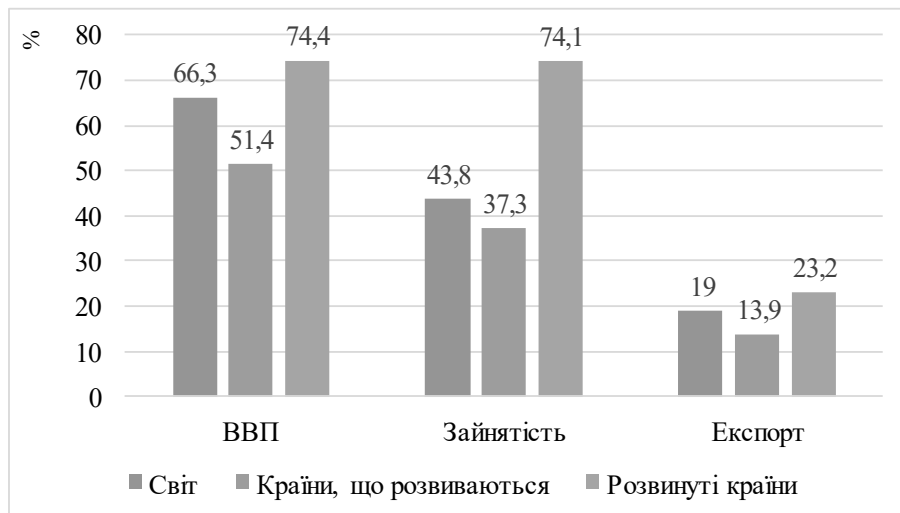

Рис. 1. Частка сфери послуг у валовому внутрішньому продукті, зайнятості і загальному обсязі експорту в 2018 р., %

Побудовано за даними [6].

Міжнародна торгівля послугами – найбільш динамічний сектор міжнародної торгівлі. Аналіз динаміки і складу світової торгівлі послугами показує, що з трьох основних груп – транспортні послуги, туризм, інші комерційні послуги – динамічним зростанням відрізняється група інших комерційних послуг. У період з 2006 р. по 2018 р. частка експорту інших комерційних послуг зросла з 45 до 54%, частка туристичних

послуг скоротилася на 6% і склала 26, частка транспортних послуг знизилася на 2% і склала 21. Частка імпорту інших комерційних послуг збільшилася з 41% до 48, частка туристичних послуг зменшилася з 30 до 24%, а частка транспортних послуг знизилася трохи – з 29 до 28% (табл. 1).

Таблиця 1

Світова торгівля комерційними послугами, період 2006–2018 рр. [6]

Вид комерційних послуг	Світова торгівля комерційними послугами, 2018 р., млрд дол.		Частка 2018 р., %		Частка 2006 р., %	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Транспортні послуги	890	1145	21	28	23	29
Туристичні послуги	1110	995	26	24	32	30
Інші види комерційних послуг	2345	1965	54	48	45	41
Усього	4345	4105	100	100	100	100

Середньорічний приріст щодо операцій, які входять в інші комерційні послуги, перевищує відповідний показник щодо експорту транспортних і туристичних послуг.

Світова торгівля комерційними послугами в 2018 р. склала величину 2345 млрд дол. США. **Позиції видів послуг розподілилися таким чином:** «Інші комерційні послуги» включають фінансові (13%), страхові послуги (4%), роялті і ліцензійні платежі (12%), комп'ютерні та інформаційні послуги (11%), будівництво (5%), телекомунікаційні послуги (5%), персональні, рекреаційні, культурні послуги (2%). Питома вага інших видів ділових послуг складає 48% від загального світового обсягу торгівлі комерційними послугами (рис. 2.).

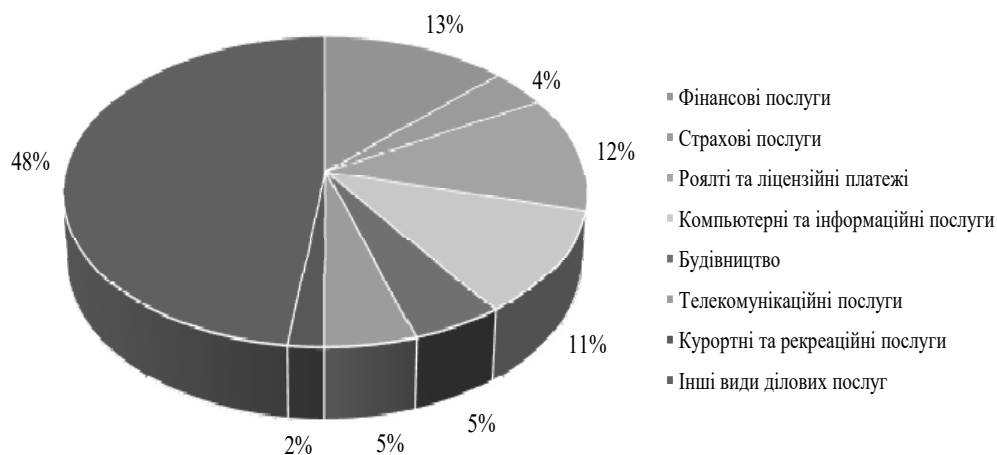

Рис. 2. Видова структура світового експорту інших комерційних послуг у 2018 р., %
Побудовано за даними [9].

Галузевий склад ділових послуг стає більш насиченим за рахунок об'єднання близьких за змістом послуг, що диктується логікою бізнесу. Регіональна структура світового експорту інших комерційних послуг свідчить про найбільшу частку країн ЄС за усіма видами послуг, що надаються, окрім будівництва, роялті та ліцензійних платежів, де лідирують Азійський регіон і Північна Америка відповідно. Частку регіонів у світовому експорті інших комерційних послуг наведено на рис. 3.

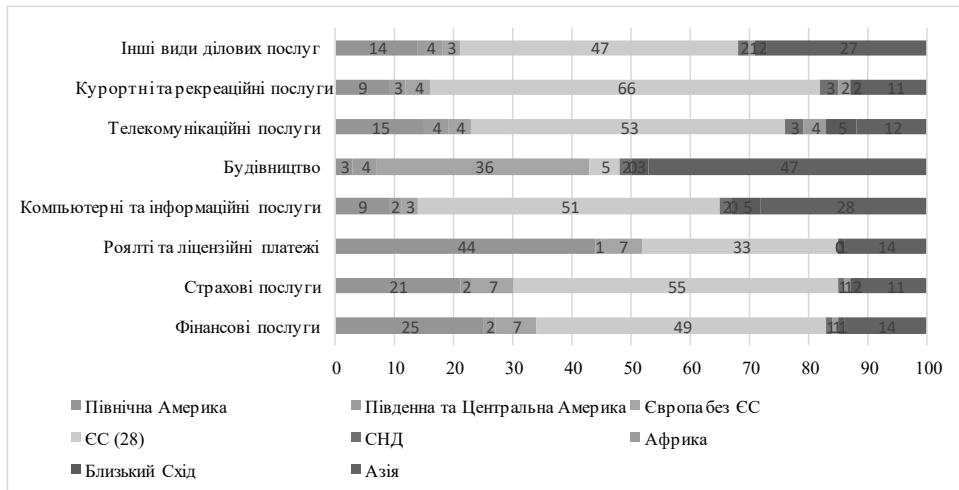

Рис. 3. Частка регіонів у світовому експорті інших комерційних послуг за галузями 2018 р., %
Побудовано за даними [10].

Регіональну структуру світового експорту інших комерційних послуг у вартісному вираженні подано на рис. 4.

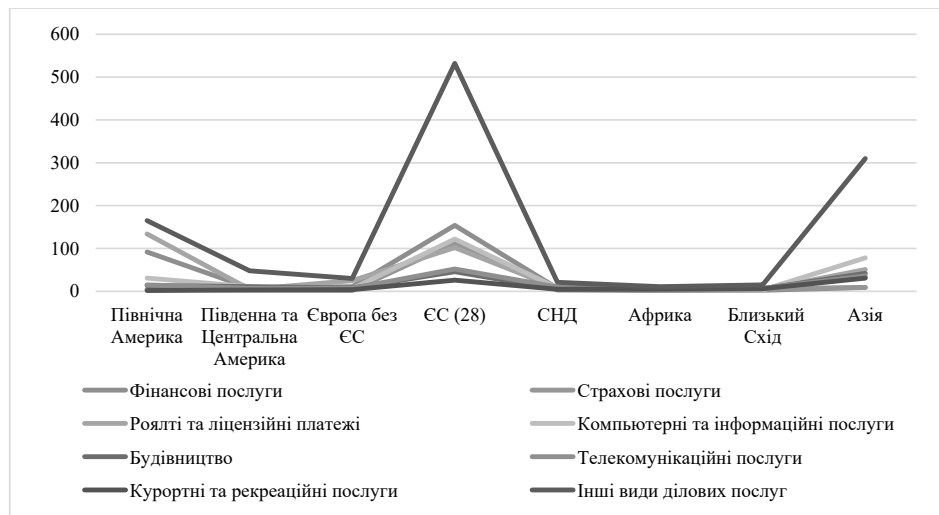

Рис. 4. Експорт інших комерційних послуг з галузей світового господарства в 2018 р., млрд дол.
Побудовано за даними [10].

Головними експортерами інших ділових послуг є країни ЄС (більше 50%), США (12,5), Китай (6,2), Японія (4,8%). Головними імпортерами інших ділових послуг є країни ЄС (60%), США (10), Японія (6%). Також країни, що розвиваються, такі, як Індія, Гонконг і Сінгапур демонструють високі результати в торгівлі діловими послугами.

Найшвидше зростає торгівля комп'ютерними та інформаційними послугами, страховими послугами, послугами засобів телекомунікації, іншими діловими послугами (рис. 5.).

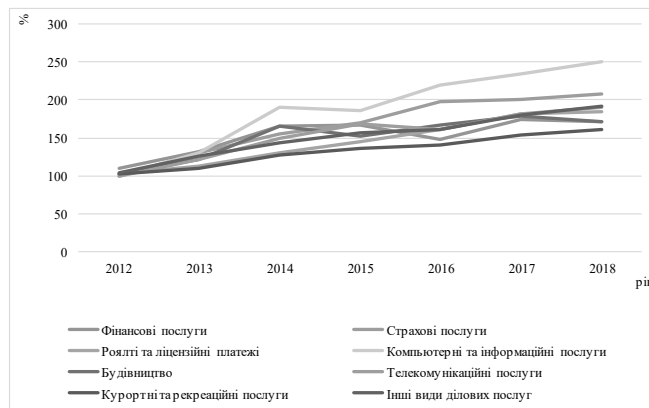

Рис. 5. Динаміка експорту інших комерційних послуг у період 2012–2018 рр.
Побудовано за даними [11].

Середньорічне зростання експорту комп'ютерних та інформаційних послуг склало 14%, страхових послуг – 11, телекомунікаційних послуг – 11%. Частка інших комерційних послуг у світовому експорті послуг складає 54%, у тому числі в деяких розвинених країнах дорівнює 60% і більше (**The Global Information Technology Report**). Більше 95% доходів за цією статтею припадає на різні види ділових послуг, 5% складають персональні, рекреаційні та культурні послуги [12].

Відповідно до методології шостого видання «Інструкції МВФ по платіжному балансу і міжнародній інвестиційній позиції» група інших ділових послуг представлена посередницькими послугами, послугами з операційного лізингу та іншими діловими, професійними і технічними послугами. На рис. 6. наведено головних експортерів інших ділових послуг у 2018 р.

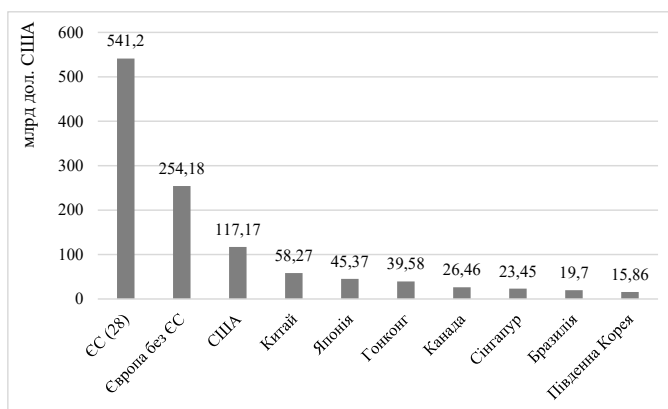

Рис. 6. Обсяг експорту інших ділових послуг в 2018 рр., млрд дол. США.
Побудовано за даними [6].

На рис. 7 наведено головних імпортерів інших ділових послуг у 2018 р.

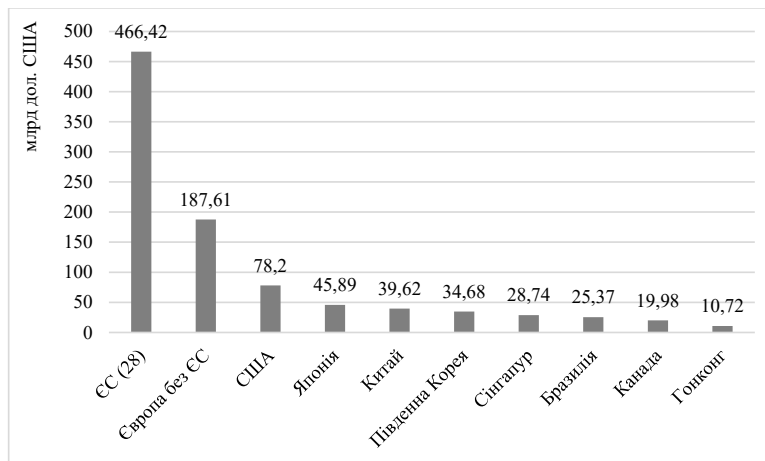

Рис. 7. Обсяг імпорту інших ділових послуг у 2018 р., млрд дол.
Побудовано за даними [6].

Як бачимо з рис. 6 і 7, головними постачальниками і споживачами інших ділових послуг є країни Європи, зокрема ЄС, і США. Серед найбільш динамічних статей міжнародної торгівлі можна виділити ділові послуги, у першу чергу, інформаційні, консалтингові та інші наукомісткі послуги.

Розподіл міжнародного постачання послуг існуючими способами постачання є складним завданням, оскільки часто виробництво, розподіл, маркетинг, продаж, доставка послуги можуть здійснюватися багатьма способами, які були описані вище. Наприклад, фахівець, який працює в аудиторській фірмі, вирушає за кордон для встановлення ділових контактів з потенційним клієнтом (спосіб «присутність фізичних осіб» при первинній відсутності економічної операції), процес консультування клієнта у разі встановлення ділових стосунків може надалі також здійснюватися в режимі онлайн (спосіб «транскордонне надання»), а можлива ситуація, коли клієнт приїжджає за отриманням консультації сам (спосіб «споживання за кордоном») [13]. Стабільні ділові контакти з клієнтом за кордоном можуть привести до створення фірмою представництва за кордоном (спосіб «комерційна присутність»).

У країнах Західної Європи питома вага зайнятих у сфері послуг більше 58,5–74% від загальної кількості працюючих. У країнах ЄС частка послуг у ВВП і зайнятості дорівнює 65–75% і 65 відповідно. У сфері послуг розміщено 50% іноземних прямих інвестицій у світі. Група лідируючих послуг у країнах ЄС представлена групою наукомістких галузей (телекомунікаційні, фінансові, страхові послуги, ділові послуги наукового спрямування, освіта, охорона здоров'я тощо) [14].

Науково-технічний прогрес, а саме інформаційні технології та комп'ютерна техніка, які скорочують або ліквідують часові й географічні межі в процесі ділової діяльності, примушують по-новому функціонувати галузі послуг.

Експортна частка наукомістких послуг у країнах ЄС складає 50% від загального експорту. Країнами-лідерами з експорту наукомістких послуг є Данія, Ірландія, Великобританія, Люксембург (більше 60%). Темп зростання експортної частки наукомістких послуг у країнах ЄС в середньому 1,5%. У таких країнах, як Фінляндія, Угорщина, Мальта цей показник складає 10% [14].

У більшості країн Європейського Союзу за темпами зростання лідирують консалтингові послуги (послуги у сфері маркетингу, реклами, лізинг, інженерно-

будівельні й архітектурні послуги, бухгалтерські, аудиторські послуги тощо) і нетехнічні види ділових послуг (служби з добору персоналу, зв'язків із громадськістю та ін.). Серед країн ЄС лідерами з надання ділових послуг є Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Кіпр, Франція, Люксембург. Серед країн ЄС лідерами зі споживання ділових послуг є Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Кіпр, Франція, Чехія, Австрія, Фінляндія. Ділові послуги роблять найбільший внесок до категорії інтелектуальних послуг, по країнах ЄС цей показник дорівнює 11% (рис. 8).

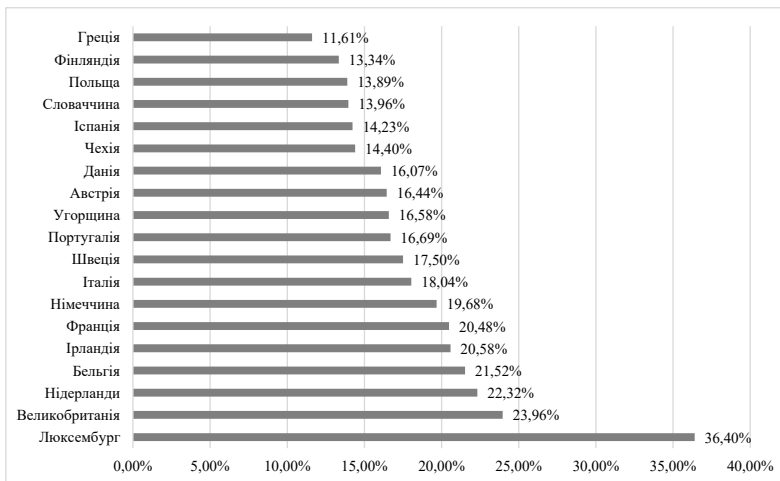

Рис. 8. Частка інтелектуальних послуг у валовій доданій вартості країн ЄС, %
Побудовано за даними [14].

Розвиток сектора інтелектуальних послуг свідчить про рівень розвиненості економіки. Під час аналізу було виявлено, що добробут населення тієї або іншої країни також пов'язаний з часткою сектора інтелектуальних послуг. Середній показник частки інтелектуальних послуг у валовій доданій вартості по країнах ЄС – 20%.

Динамічне зростання обсягу наукових досліджень і розробок характерний також і для сфери послуг, при тому, що це поширюється не лише на інформаційні та телекомунікаційні послуги, але і на інші їх види (рис. 9).

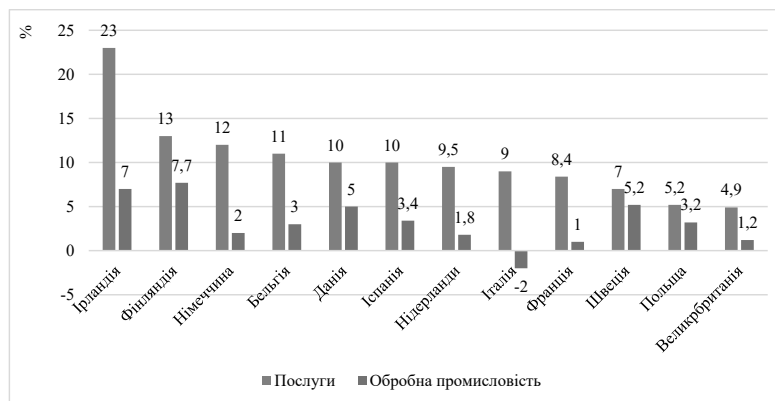

Рис. 9. Середньорічні темпи приросту витрат на наукові дослідження і розробки в секторі послуг і оброблювальній промисловості країн ЄС за період 2010–2018, %
Побудовано за даними [14].

У сфері послуг відзначається значне зростання інноваційної активності. Так, в Естонії і Німеччині в період 2010–2018 р. питома вага таких фірм у сфері ділових послуг вже досягла 50% (рис. 10).

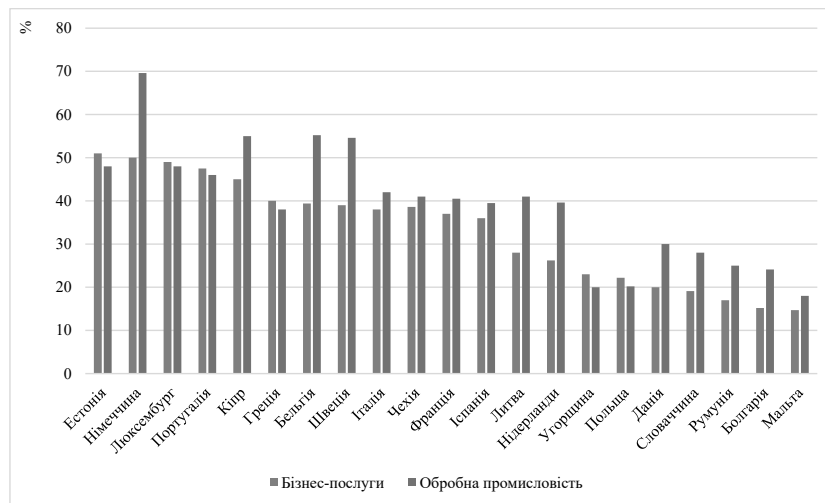

Рис. 10. Частка інноваційно активних фірм у секторі бізнес-послуг і оброблювальній промисловості країн ЄС за період 2010–2018, %
Побудовано за даними [14].

У цілому послуги інформаційного характеру (фінансові, ділові послуги) демонструють більш високий рівень інновацій, ніж послуги, базовані на використанні матеріальних об'єктів (транспорт, оптова і роздрібна торгівля).

Переважаючі у сфері послуг інновації, не пов'язані з технологіями, пояснюються тим, що для сектора послуг вони носять швидше інструментальний характер. Питома вага сектора послуг у загальних витратах бізнесу на інноваційну діяльність майже по всіх країнах ЄС – 30%, але витрати сервісних фірм на інновації зазвичай менші, ніж промислових, навіть з поправкою на розмір компанії (сервісні підприємства в середньому менші, ніж промислові).

Зусиллями багатьох країн ЄС проводиться активна діяльність щодо розроблення підходів до розвитку інновацій у сфері послуг.

Передумовами формування загальноєвропейської стратегії інноваційної і інтелектуальної безпеки є [15]:

- зростання наукомістких (інтелектуальних) послуг;
- зростання інноваційної активності в секторі послуг;
- переважання інновацій, не пов'язаних з технологіями.

Країни ЄС прагнуть, щоб ринок послуг був максимально прозорим і кінцевий споживач мав доступ до інформації про інноваційно-активні компанії сфери послуг.

Експертною групою ЄС було визначено такі заходи, спрямовані на виконання зазначених завдань:

- європейська інноваційна платформа наукомістких послуг;
- європейський інститут інновацій у сфері послуг;
- мережа обміну інформацією щодо інноваційних послуг;
- ініціатива підтримки ризикових інноваційних проектів у сфері послуг.

Активна політика в цьому напрямі тільки починає розвиватися. Важливим напрямом розвитку є вдосконалення статистики, а також ефективної системи індикаторів і збору даних, яка дозволить зробити сферу послуг прозорою.

Прикладом статистичної бази може бути європейський варіант, який включає [14]:

- тенденції інновацій в Європі (The Trend Chart on Innovation in Europe) – поширення успішного досвіду інноваційної діяльності;
- європейська інноваційна таблиця (The European Innovation Scoreboard) – щорічні дані про стан науки, техніки, інноваційної активності компаній і інноваційного середовища, включаючи міжнародні порівняння з іншими країнами;
- іннобарометр (The Innobarometer) – спеціальні дослідження окремих параметрів інноваційної політики, включаючи ставлення компаній до змін, дані про обсяг витрат на інноваційну діяльність і вплив внутрішнього і зовнішнього ринків на ефективність інновацій;
- діяльність електронної служби інформації щодо R&D інноваційної політики – CORDIS, у межах якої надаються зведення про можливості використання результатів робіт по проектах.

Згідно з щорічним моніторингом країни ЄС поділяються на такі досить стійкі групи (табл. 2).

Таблиця 2

Країни – члени ЄС за рівнем розвитку інновацій

Групи країн за рівнем розвитку інновацій	Країни Європи
Інноваційні фаворити	Великобританія, Данія, Німеччина, Фінляндія, Швеція
Такі, що наздоганяють фаворитів	Австрія, Бельгія, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Франція
Середні інноватори	Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Португалія, Словенія, Чехія, Естонія
Наздоганяльні країни	Болгарія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Румунія, Словаччина

Авторське групування.

Згідно з глобальним індексом інновацій, який формується на основі декількох показників, можна виділити такі країни-лідери.

Інноваційне середовище всередині компаній (витрати на дослідження і розробки, ПП і трансфер технологій) – Швеція.

Інноваційні екосистеми [11]:

- стан розвитку кластерів – Італія, Швеція, Фінляндія, Великобританія;
- інноваційна культура – Великобританія, Німеччина, Бельгія, Фінляндія;
- співпраця між університетами і різними галузями – Фінляндія, Швеція, Данія, Великобританія.

Відкритість до внутрішньонаціональної та іноземної конкуренції (показник рівня торгових бар'єрів, середньозважена ставка імпортного митного тарифу, інтенсивність внутрішньонаціональної конкуренції) – Данія, Нідерланди.

У звіті експертної групи Європейської Комісії описано послуги, які значно впливають на бізнес-середовище і потенційно можуть змінювати напрям інноваційного розвитку.

Так звані « послуги, що трансформують » включають:

- послуги, пов'язані зі створенням мереж, встановленням ділових контактів, які забезпечують взаємодію між споживачами – компаніями і учасниками виробничо-збутової ланцюжка, а також удосконалюють розподіл товарів і обмін інформацією;
- комунальні та інфраструктурні послуги (послуги телекомунікаційних, енергетичних компаній, компаній з прибирання сміття тощо);
- бізнес-послуги, що базуються на великому обсязі професійних знань, виробництво яких здійснюється за допомогою тісної взаємодії із замовниками з метою вдосконалення вживаних ними технологій, організаційних процесів і моделей, а також обмін знаннями і досвідом між різними секторами [2].

Зосередження уваги на перелічених видах послуг відповідає принципу, який має на увазі посилення орієнтації інноваційної політики країн ЄС на вдосконалення ланцюжка формування доданої вартості і умов для здійснення розробок в університетах, науково-дослідних установах, приватних компаніях, державних структурах і в середовищі споживачів. Розглянемо основні моделі додержання інноваційної безпеки у сфері послуг в країнах ЄС.

1. Класична схема організації досліджень і розробок (R&D), яку можна зустріти переважно у великих високотехнологічних компаніях.

2. Тиражування професійних рішень найчастіше простежується при виробництві інтелектуальних послуг. Фахівці таких компаній завдяки своїй високій кваліфікації часто розробляють унікальні клієнторієнтовані рішення. Подібні інноваційні практики можуть поширюватися за допомогою мереж, асоціацій та інших професійних співтовариств. Багато консалтингових компаній і представники інших секторів (наприклад, такі, що надають рекламні та дизайнерські послуги) наслідують саме таку модель [4]. Найважливішим завданням для них стають пошук і адаптація інновацій, створених професіоналами в практичній діяльності, і управління знаннями спрямоване на виконання саме цього завдання.

Неоіндустріальна модель займає проміжне становище між двома попередніми. Разом з інноваціями, генерованими спеціалізованими департаментами з R&D або інновацій, виникають спонтанні інновації, що народжуються при виконанні поточних практичних завдань.

Цілеспрямована інноваційна стратегія зустрічається у великих сервісних компаніях. Інноваційний процес здійснюється у формі проектів, що реалізуються зазвичай тимчасовими колективами, набраними з різних підрозділів. Вони працюють суворо за правилами управління проектами, часто під жорстким керівництвом відділів маркетингу.

Підприємницький тип організації інноваційного процесу характерний для стартових компаній, які пропонують більш-менш радикальні інновації, як технологічного, так і управлінського характеру. Так само у багатьох секторах сфери послуг розвиваються невеликі, але швидкокорслі фірми, компанії, що надають онлайн-послуги тощо. Але зазвичай вони дотримуються цієї тенденції недовго і швидко перемикаються на інший тип інноваційної поведінки.

«Кустарний» (непрофесійний) тип менеджменту інновацій зустрічається в малих компаніях, які надають низькотехнологічні послуги, пов'язані з обслуговуванням матеріальних об'єктів (наприклад, клінінг або кейтеринг). Це класичні клієнтонезалежні сектори, які запозичують більшість інновацій з інших секторів (наприклад, з промисловості), хоча можуть і самі розробляти інновації у відповідь на зміни в законодавстві і попиті. Персонал і менеджери таких компаній теж можуть генерувати інновації, але зазвичай такого, що поліпшує, характеру.

Мережевий тип охоплює сукупність компаній, які діють спільно та дотримуються єдиних стандартів і процедур. У такій мережі може бути присутньою домінуюча компанія, що характерне для поширення інновацій, наприклад, в електронній комерції, від якої замовники вимагають стандартних умов торгівлі. У низці сервісних галузей, що надають послуги швидкого харчування, готельні, деякі професійні послуги, інновації поширюються через франчайзингові мережі. Виявлено, що інноваційні організації у багатьох країнах ЄС застосовують такі практики або їх комбінацію.

Нові для ринку інновації (така практика має на увазі нові для ринку продуктивні інновації, технологічні аспекти інноваційної діяльності – внутрішні і зовнішні R&D, патентування, реєстрація зразків і авторських прав).

Маркетингові інновації (практика має на увазі впровадження нових для фірми – не для ринку – інновацій і здійснення пов'язаних з ними витрат на маркетинг).

Модернізація процесів (практика має на увазі процесні інновації, купівлю машин і устаткування, інших знань, підготовку і перепідготовку кадрів). Цей чинник відображає комбінацію технологічних і нетехнологічних складових. Розширена інноваційна діяльність (практика пов'язана з нетехнологічними аспектами інноваційної діяльності).

Використання передових методів управління, вдосконалення організаційних структур, нові маркетингові стратегії. Розбіжність між національними моделями спостерігається більшою мірою відносно нових для ринку інновацій, а схожість – у рамках модернізації процесів і розширених інновацій. Так або інакше, країни в тій або іншій формі практикують нові для ринку інновації. Такий варіант пов'язаний з генерацією власних технологій, що доводить високе факторне навантаження, яке припадає на внутрішні дослідження і розробки, а також права на інтелектуальну власність.

Висновки. Значення сектора послуг полягає не лише в переважанні в структурі господарства, але і в формуванні в його галузях ключових чинників економічного зростання. Торгівля послугами є одним з найбільш динамічних секторів міжнародної торгівлі. Група інших комерційних послуг вирізняється більшою динамічністю. Питома вага інших видів ділових послуг у торгівлі комерційними послугами складає 48%.

Головними постачальниками і споживачами інших ділових послуг є країни Європи, зокрема ЄС, і США. Найшвидше зростає торгівля комп'ютерними та інформаційними послугами, страховими послугами, послугами засобів телекомунікації, іншими діловими послугами.

Розвиток світового ринку ділових інтелектуальних послуг відбувається в умовах інтенсивної конкуренції і під впливом нецінових чинників. До лідируючої групи послуг країн ЄС входять телекомунікації, кредитно-фінансові і страхові послуги, ділові послуги. У більшості країн ЄС за темпами зростання лідирують послуги у сфері маркетингу, реклами, лізингу, інженерно-будівельні й архітектурні послуги, бухгалтерські послуги, аудиторські послуги, а також нетехнічні види ділових послуг.

Ділові послуги роблять найбільший внесок до категорії інтелектуальних послуг (у середньому 11%). Середній показник частки інтелектуальних послуг у валовій доданій вартості по країнах ЄС складає 20%. У країнах ЄС відзначається висока інноваційна активність у сфері послуг. У цілому послуги інформаційного характеру (фінансові, ділові послуги) демонструють більш високий рівень інновацій. Переважання у сфері послуг інновацій, не пов'язаних з технологіями, пояснюється тим, що для сектора послуг вони носять швидше інструментальний характер.

До категорії послуг, які впливають на бізнес-середовище і потенційно можуть змінювати напрям інноваційного розвитку, належать так звані бізнес-послуги, що базуються на великому обсязі професійних знань, надання яких здійснюється за допомогою тісної взаємодії із замовниками. Зосередження уваги на перелічених видах послуг відповідає принципу, який має на увазі посилення орієнтації інноваційної політики та безпеки країн ЄС.

Список використаної літератури

1. Sheehan N.T. Why Old Tools Won't Work in the "New" Knowledge Economy / N.T. Sheehan // *The Journal of Business Strategy*. – 2005. – Vol. 26. – №4. – pp. 53–60.
2. Петровская Е.В. Рыночная стоимость интеллектуальных услуг / Е.В. Петровская, В.П. Петровский // *Креативная экономика*. – 2011. – № 8 (56). – С. 10–18.
3. Den Hertog P. Capabilities for Managing Service Innovation: Towards a Conceptual Framework / P. Den Hertog, W. van der Aa, M.W. de Jong // *Journal of Service Management*. – 2010. – Vol. 21. – № 4. – pp. 490–514.
4. Bonditti P. Foucault and the Modern International: Silences and Legacies for the Study of World Politics / P. Bonditti, D. Bigo, F. Gros. – Berlin: Springer, 2017.
5. Марченко О.С. Національна інноваційна система як інтегратор знань / О.С. Марченко, О.В. Ярмак. – Харків: ІНЖЕК, 2012. – 212 с.
6. World trade statistical review. World Trade Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf

7. Walsh K. The Impact of Strategic Orientation on Intellectual Capital Investments in Customer Service Firms / K. Walsh, C.A. Enz, L. Canina // *Journal of Service Research*. – 2008. – № 10. – pp. 300–317.
8. Lovelock C. *Services Marketing* / Cristopher Lovelock, Jochen Wirtz. – Pearson Education, 2004. – 980 p.
9. *Global Economic Prospects* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
10. *International Trade Statistics Yearbook* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.un-ilibrary.org/international-trade-and-finance/international-trade-statistics-yearbook-ser-g_e9aba95b-en
11. *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2018* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/sti/scoreboard.htm>
12. *The Global Information Technology Report* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www3.weforum.org/docs/GITR2016/WEF_GITR_Full_Report.pdf
13. *Handbook of Statistics. UNCTAD* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat43_en.pdf
14. *European Innovation Scoreboard* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/content/european-innovation-scoreboard-2018-europe-must-deepen-its-innovation-edge_en
15. Lusch R. Service-Dominant Logic: Continuing the Evolution / R. Lusch, S. Vargo // *Journal of the Academy of Marketing Science*. – 2008. – № 36. – pp. 1–10.